

Ión Duason:
Grðnlands statsretslige
stilling i middelalderen.
Oslo 1928.

Historisk Tidsskrift, Bind 9. række, 6 (1929)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/hto/hto_9rk_0006-PDF/hto_9rk_0006_98385.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=98385>

pdf genereret den : 28/5-2008

end »theologiske Kjævlerier«. Det lykkes ham ikke at gøre os forstaaeligt, at det har været muligt at kæmpe som Løver for det, Striden gjaldt, og derfor ikke at give en fuldstændig retfærdig Bedømmelse af hele dette Tidsrum, der unægtelig staar os meget fjernt.

Banebrydende kan man ikke kalde Dr. Kornerups Arbejde. Jeg tror heller ikke, at det er afsluttende. Særlig om Resens Teologi lader der sig meget vel skrive en ny og bedre Bog. Men det er en solid og dygtig Bog, der paa en Række Punkter udvider vor Viden. Man kan kun ønske Forfatteren, at det snart maa lykkes ham at fuldende den afsluttende anden Del, der skal omhandle Resens Bispetid.

J. Nørregaard.

lón Dúason: Det æmne, som titlen på denne
Grönlands statsretslige bog antyder, er i og for sig interessant
stilling i middelalderen. nok, men desværre — og det kan
Oslo 1928. straks siges — har forf. hverken haft

forudsætninger til at behandle det eller ævne til videnskabelig behandling deraf. Ved at se på indholdsfortegnelsen får man straks en underlig fornemmelse. Kap. I består af 3 paragraffer, der igen deles i forskellige underparagraffer. I § 3Bb2 får man »kildeskrifternes bekræftelse af dette« (o: det foranstående), og i kap. III § 1f får man »kildeskrifternes forhold til ovenstående«. En almindelig videnskabelig fremgangsmåde måtte, skulde man tro, være den, at kilderne selv først undersøgtes, at de måtte være det primære, det, hvormed der skulde begyndes, men ikke noget der kom bagefter som et mere eller mindre ligegyldigt(?) tillæg.

Bogen består af 8 kapitler, hvoraf VIII. kun er en oversigt over det tidligere udviklede. De 7 kapp. handler om »Det isl. retsfællesskab« (vår lög), dets opståen og organisation, Retsfællesskabets første landudvidelse (d. v. s. opdagelsen af og landnamet i Grønland), Om Grönlands kolonisationsforening og tingsordning, De historiske kilder (særlig om Grönlands retsstilling), Grågåsens betydning for spørgsmålet, Historisk oversigt (herunder særlig begivenheder i 1256 ff.), Járnsíðas og Jónsbóks betydning. Det hele afsluttes med brudstykker af teksten i Grágás og andre kilder (der kaldes kap. 9).

Da så godt som alt stof vedrørende Grönlands historie i oldtiden og langt ned i middelalderen findes omhyggelig samlet i »Grönlands historiske Mindesmærker« (I—III, 1838—45), havde forf. en let og overskuelig adgang til kilderne.

Det første spørgsmål, der rejser sig, er, hvorledes forf. har benyttet disse kilder, hvorledes han har vurderet dem og hvad han har ment at kunne udlede af dem for det hovedspørgsmål, han drøfter. Det skulde have været hans første pligt at give en oversigt over dem og behandle dem kritisk. Men ingen af delene har han gjort. Man er ikke længe om at opdage, at forf. savner videnskabelig indsigt i dette grundspørgsmål og ævne til at udøve kildekritik. Dette skal nu belyses nærmere.

Oldtidskilderne til den grønlandske kolonis historie er ikke mange eller righoldige. Det er Erik den rødes saga, af hvis o. 48 sider de 17 handler om Vinlandsrejserne og i beg. foregår meget på Island; der er en lidet historisk Grænlandingapátttr (i Flatøbogen), en pátttr om Einar Sokkason (af stor værdi); Landnáma har et lille afsnit om landnamene i Grønland; Are frode har et kapitel (meget værdifuldt) om Grønlands bebyggelse. Der haves små fortegnelser over fjordene, kirkerne og bisperne, foruden Ivar Baardssøns beskrivelse. I Fóstbræðrasaga findes et afsnit om Tormods ophold og bedrifter i landet (værdifulde oplysninger); mindre pålideligt er et afsnit i Flóamannasaga. Så er der rimerne om Skaldhelge fra o. 1400, der synes at forudsætte en skreven saga. I andre sagaer findes enkelte bemærkninger om mænd, der rejste til Grønland enten for at blive der eller fór et kortere opholds skyld. Endelig haves enkelte notitser i annalerne, samt nogle få steder i lovene (Grágásen) vedrørende Grønland. For en stor eller største delen må alt dette siges at være pålidelige kilder, dog af noget forskellig værdi. Alt dette findes i »Grønlands historiske Mindesmærker«. Fra senere tider haves nogle oplysninger, der delvis beror på tabte kilder, f. eks. hvad der findes hos Bjørn på Skardså. Overfor disse oplysninger må man være forsigtig. Foruden disse kilder bruger forf. også andre skrifter, der ganske vist nævnes i G. h. M., men som må betragtes som helt ubrugelige, således Cl. Lyskanders versificerede skrift om Grönland. Dette citeres et par steder (s. 147—48 og 189). Forf. har rimeligvis ikke nogen viden om denne forfatter og det »ry«, han som historiker nyder. Hvorledes det forholder sig med hans nævnte skrift har G. Storm på det klareste vist i en afhandling i Aarbøger f. nord. Oldk. 1888. Enhver, der læser denne udmærkede redegørelse, indser, at Lyskander ikke på nogen måde kan nævnes som kilde eller citeres som autoritet. Storms afhandling har forf. åbenbart ikke kendt, fordi den — iøvrigt af gode grunde — ikke er nævnt i G. h. M. Toppunktet i denne retning er dog nået af forf., når han citerer en »saga om Torstein Geirnefjufóstri« (s. 96 og 100). I G. h. M. nævnes den i en anmærkning, men betegnes

dér (af F. Magnússon) som en saga, der ikke »synes at fortjæne« at udgives »da den fra først til sidst kun viser sig at være en vilkårlig opdigtelse«. Disse stærke ord burde have advaret forf.; ikke desto mindre anfører han denne »saga« som en kilde for et »vårting i Vesterbygden«; »ganske vist (siger han efter F. M., men i langt svagere ord) er denne saga ikke nogen god kilde, da den formentlig delvis er opdigtet«; sidste sted anføres denne »saga« uden reservation. F. Magnússon har haft en afskrift uden forfatternavn, men han har dog været på sin post. Vi ved imidlertid nøjagtig, hvorledes det hænger sammen med denne »saga«. Den er i bund og grund opdigtet af bonden Gísle Konráðsson (prof. Konráð Gíslasons fader) omkr. 1825. Herom hedder det i Gísls selvbiografi (udg. 1911—14 s. 157): »Gísle (han omtaler sig selv i 3. pers.) digtede også en saga om Torstein Geirnefsfostre (således står navnet her) og viste den for morskabs skyld til Espolin (den bekendte annalist og polyhistor), og Espolin sagde, at den var troværdigt (sennilega) sammensat med hensyn til stil og andet, som om den var (eller kunde være) gammel«. Gísle efterlignede i alt hvad han skrev den gamle sagastil (naturligvis dog mangelfuldt). Denne roman fra o. 100 år siden får man nu serveret som historisk kildeskrift i et værk, som gør krav på at være videnskabeligt.

Hvorledes er nu kilderne nyttede? Det skal her vises med nogle eksempler.

Forf. gør sig nogle gange til af, at han holder sig til kilderne i modsætning til andre, der efter hans mening ikke altid gør det. Selv betænker han sig ikke på at gå imod kilderne, når det passer ham. Således siger han (s. 74) om Gunnbjørnsskærene, der kildemæssig set er så vel afhjemlede som noget, at de »aldrig har eksisteret, men det, som man antog for at være skær, var de spidse tinder, der rager op fra kanten af Grønlandsjøklen, idet disse tinder tilsyneladende har været omflydt af vand (!)«. Et andet eksempel. Lige efter at forf. kraftig har hævdet lovhåndskrifternes nøjagtighed, erklærer han (s. 130), at den sidste del af § 374 i Staðarhólsbók er kommet ind på et forkert sted; den skulde flyttes til foregående § 373, fordi den på det sted, hvor den står, giver slet ingen mening; efter at stedet således »er rettet, er det det vigtigste sted i Grågåsen til at vise Grønlands statsretslige stilling til Island« (!). Det er således, forf.s tekstkritik ser ud. Bare han havde anvendt sin kritik rettelig på andre steder, her var der ingen brug for den; ti håndskriftets tekst er fuldtud klar og uklanderlig, når den forstås rigtig.

For ikke at blive altfor vidtløftig skal jeg yderligere belyse

forf.s behandling af kilderne og hans vederhæftighed under følgende 5 punkter.

1. S. 21 ytres der: »Når en eller anden domstol havde dømt en mand til at være skovgangsmand, . . . kunde han rettelig blive dræbt, af Islænder eller Grønlænder [udh. af forf.], hvorsomhelst han befandt sig på jordkloden«. Her henvises i en note til 5 steder i Grågåsen, hvor man altså skulde vente at finde en bekræftelse på indholdet af den anførte sætning og navnlig på det udhævede »eller Grønlænder«. Slår man efter, findes imidlertid ikke »Grønland« eller »en Grønlænder« antydet med en eneste stavelse. Det er ren og skær tilføjelse af forf., en uforsvarlig tilsnigelse, men den er desværre ikke enestående.

2. S. 82 findes sålydende sætning: »Islænderne betragtede hele Grønland lige til nordpolen som tilhørende deres retssamfund«. Den, der er noget inde i de gamle kilder, vil studse ved en sådan udtalelse; han mindes ikke, hvor den »betragtning« er udtalt, og bliver nysgerrig efter at få nærmere besked. Der henvises da til de følgende kapitler i bogen, men desuden skulde forholdet ses »af de løfter, som Grønlænderne gav kong Hákon« om bøder for manddrab til kongen, og der henvises til et kendt vers af Sturlas Hrynhenda; i dette vers tales der ikke med et ord om Island eller Islænderne. Det er fuldkommen uforståeligt, hvorledes dette vers overhovedet kan komme i betragtning i den forbindelse, forf. stiller det i.

3. Der nævnes nogle få steder i den gamle litteratur (d. v. s. i Einarspátr¹) »grønlandske love«; stederne findes anførte s. 211. Da det nu er forf. om at gøre at bevise, at Grønland kun var en del af det islandske retssamfund, er disse steder yderst ubehagelige for ham, og han bruger ret kraftige — for os kun latterlige — midler for at bevise, at der ikke hermed menes sær-grønlandske love, der vilde forudsætte en lovgivning i Grønland, som han — konsekvent — benægter. Forf. udtaler sig s. 108 således: »De 3 af stederne omtaler grønlandske love som hjemmel for ligrøveri (!), medens det fjerde sted har betydningen næveret og lovløshed«. Der er tale om et strandet skib, som den grønlandske biskop tilegnede sig og kirken; det tagne gods skulde blive de omkomne til sjælefrelse. Biskoppen henviser til, at dette er sket efter »grønlandske love«. Det hele fortælles i en ret dystert og gravalvorlig sammenhæng; der skal anlægges sag og det hedder: »sig ham, at jeg skal anlægge sag mod Einar, ti jeg kender grønlandske love«. Ingen uhildet læser kan tyde disse ord anderledes

¹ I Einarspátr nævnes »grønlandske love« kun 3 gange, men der nævnes desuden »de love som her går« (ɔ: gælder).

end som virkelige eksisterende love. Ingen uhildet læser kan forstå udtrykket som ensbetydende med »næveret og lovløshed«. Forf.s tolkning er hjærnespind og intet andet. Det samme gælder hans brug af ordet »ligrøveri«, som ikke har nogen hjemmel i kilden. Jeg kan ikke lade være med at anføre forf.s slutningsresultat (s. 112): »Disse steder beviser ikke, at der har eksisteret grønlandske love; de er tværtimod et kraftigt indirekte bevis for, at der ikke fandtes nogen grønlandske love i oldtiden«. Mere direkte end dette kan man ikke gøre sort til hvidt eller omvendt.

4. Jeg vil dernæst tage beretningen om Skáldhelge. Der haves om ham kun rimer fra o. 1400; de antages at bero på en skreven, tabt saga. Skáldhelge levede i den første halvdel af det 11. årh. — og vist noget derefter. Han begik drab på Island, blev dømt til skovgang, men det siges, at en høvding fik hans straf eftergivet; han rejste imidlertid udenlands, gik til Rom og vendte tilbage til Norge, hvorfra han rejste til Grønland og blev der en anset mand, ja Grønlændernes »lagmand«. Forf. siger nu (s. 146): »Et af de bedste eksempler på Islændernes ligeret på Grønland med indfødte folk er den omstændighed, at Grønlænderne valgte Skáld-helgi til lagmand, således som det fortælles i Skáld-Helgarímur«, hvorpå verset anføres: Lýðrinn gaf honum lögmanns stétt osv.—S. 103 hedder det: »Den øverste leder af tingsordningen på Grønland hed »lögmaðr« (lagmand)« og der henvises til G. h. M. II 532 (d. v. s. stedet fra rimerne!). Forf., der konsekvent nægter, at Grønlænderne har haft nogen lovgivende magt, kan heller ikke gå ind på, at der har været en lovsigemand i Grønland. Hvad er så »lagmand»? Derpå gives ikke nogen definition, men ordet er et »beskedent navn« og »meget forståeligt, når man ser hen til antallet af landnamsmænd, de 14 skibsbesætninger, som rejste til Grønland sammen med Eiríkr« (s. 103) — som om disse ting havde noget som helst med hinanden at gøre. »Lagmand« betød på Island — før o. 1280 — kun en »retskyndig mand« (og dette ved forf.), men det var aldrig nogen titel og dermed var aldrig nogen værdighed forbunden; hvis der altså i Grønland har været en »lagmand« og dette har været en værdighedstitel, så har der også eksisteret et modsætningsforhold til hvad der fandtes i Island, hvilket just ikke taler til gunst for forf.s hovedopfattelse. Men det er højst usandsynligt, for ikke at sige utænkeligt, at der nogensinde har eksisteret en sådan værdighed i Grønland. Den har utvivlsomt heller ikke eksisteret i Norge (se f. eks. Hertzbergs glossar s. v. og Sig. Sigurðarsons afhandling i Aarbøger f. nord. Oldk. 1879), så derfra kan tanken om sådanne »embedsmænd« ikke være hentet. Da nu en sådan »stilling« må betegnes

som imaginær, som et rent hjærnespind, er der ingen anden mulighed end den, at »lagmand« om Skáldhelge er en urigtig betegnelse for en »lovsigemand«, hvilket er fuldt ud forståeligt ud fra rimeforfatterens tid. Sagen var den, at efter at lovsigemandsembedet var ophævet på Island o. 1280 og »lagmænd« komne isteden som kongelige bestillingsmænd, glemte man i løbet af det følgende århundrede det gamle navn; afskrivere i denne tid ombyttede idelig »lovsigemand« med »lagmand«, således — for blot at nævne ét eks. — findes i Grettiss. (s. 173) »lögmaðr« brugt om Skapte og Steinn. Det er derfor ikke blot rimeligt, men så at sige en selvfølge, at »lagmand« i rimer fra o. 1400 betyder »lovsigemand«, når det gælder tiden før o. 1280. Heraf følger da, at Grønlænderne må have haft lovsigemænd, ligesom Islænderne, og efter deres forbillede, og da har de selvfølgelig haft en lovgivende myndighed, en lovrette, på deres alting, hvilket jo nævnes således i kilderne. Men det er dette, forf. ikke på nogen betingelse vil give dem lov til. Forf. meddeler (s. 104) sin opfattelse af den grønlandske »lagmand«: »lagmanden synes (udh. her) . . . hans arbejde synes (udh. her) . . . osv.« — men alt hvad der her fremføres har intet hold i nogen kilde.

5. I det lille sagaafsnit om Einar Sökkason fortælles, hvorledes Grønlænderne opnåede deres bispeembede. Denne Einar bliver sendt — efter forf.s teorier ventede man til Island, for at lade de islandske myndigheder gennemføre sagen, — men gjorde man det? Langtfra. Einar blev direkte sendt til Norge for hos kongen og kleresiet dér at få Grønlændernes ønske opfyldt. Det gik som Einar ønskede det. Det grønlandske bispedømme blev oprettet, og den første biskop blev udnævnt og viet af erkibiskop Asser i Lund. Island blev ikke hørt. Alt var klappet og klart, inden Einar rejste tilbage. Vi kommer nu til kildeanvendelsen. Forf. siger (s. 118): »Det som var det vigtigste for Arnaldr [den nye biskop] var at få bispestolen lovfæstet¹. Dersom det er rigtigt, hvad der her er blevet sagt, at Grønlands lovting har været på Island, så måtte enten Einar eller Arnaldr eller bægge to henvende sig til Island. Sagaen fortæller, at de rejste til Island (udh. her). Om Einars og Arnaldrs rejse fortælles følgende: 'Derefter sejlede de til havs, og børen var dem ikke særlig gunstig, og biskoppen og Einar kom til Holtavatnsós under Eyjafjöll på Island' . . . Men sagen bliver klar, når man formoder (udh. her), at Arnaldr har villet få bispesædet lovfæstet på Lovtinget« (der menes Altinget). Man skal lede længe

¹ Dette siges naturligvis ingen steder, er kun forf.s postulat.

efter større uvederhæftighed i fremstilling og tankegang end hvad her er præsteret. Forf. udelader netop, hvad der afgør sagen, men ikke til fordel for hans opfattelse. Ordene »de rejste til Island« (se ovf.) er uvederhæftige; Einar og bispen vilde netop rejse direkte hjem til Grønland; de nærede ikke en skygge af tanke om at ville besøge Island. Det hedder nemlig videre i sagaafsnittet ordret således: »Siden tog de afsted på et skib, bispen og Einar. På et andet skib beredte Arnbjørn Østmand sig og andre norske mænd med ham og agtede også at rejse ud til Grønland« (det er dette, forf. har udeladt). Ja, sagen er klar, soleklar. Einar og bispen agtede sig direkte hjem til Grønland, men blev forslåede til Island, altså mod deres vilje, »børen var dem ikke særlig gunstig« — også disse ord viser netop fortællingens rette mening, — hvis de havde agtet sig til Island, så var den dem netop gunstig. De har åbenbart haft vedholdende nordvestvind og det er gået dem, som det gik nogle andre, at de, istedenfor efter hensigten at nå Grønland, blev af vind og vejr førte til Island. I sagaafsnittet findes endelig ikke et ord om nogen forhandlinger med islandske autoriteter. I islandske annaler findes under 1126 den korte nøgterne bemærkning: »3 biskopper i Island« eller »3 biskopper på altinget«. Man har fundet, at dette var — hvad det var — så enestående, at det måtte bogføres; det noteres som et kuriosum, som så mange andre ting. Einar og Arnaldr er naturligvis først sejlet af sted fra Island ud på sommeren for at få det bedst mulige vejr, og sikkert først efter altingstiden (slutn. af juni—beg. af juli). Det har da naturligvis moret dem at være tilstede på altinget. At lægge mere ind i denne notits — er atter kun lutter hjærnespind. Dette sidste eksempel på forf.s uvederhæftige brug af kilderne er et af de grelleste. Der kunde anføres mange andre — og i det følgende vil sådanne blive berørte. Disse her nævnede og belyste er mere end tilstrækkelige til at vise forf.s helt igennem tendentiøse fremstilling og mangel på eller laden hånt om al retskaffen videnskabelighed.

Vi skal nu så kort som muligt se lidt på de enkelte kapitler.

Forf. bruger stadig udtrykket *vár lög* om det islandske retssamfund, og det er vel afhjemlet, men når han laver navnet »*Islendingalög*«, er det uden nogen hjemmel; det ord har aldrig eksisteret, simpelt hen fordi retsområdet havde sit eget bestemte navn, som ikke kunde være bedre: Island. Forf. omhandler det islandske retssamfunds oprindelse og institutioner, som jo er velkendte og hvorom der haves udmærkede afhandlinger af mænd som V. Finsen, K. Maurer og flere. Dem har forf. trolig benyttet. Og så er der hovedkilden selv, de gamle love (*Grágásen*). Forf.

anker (s. 2) over, at lovene er meget mangelfulde. Som oftere er han ikke meget logisk i sin fremstilling; han siger: »Der mangler (udh. her) endogså bestemmelser . . . om lovrettens indretning og lovsigemandens funktioner, hvilket altsammen i Grágásen behandles (udh. her) på en langt mere summarisk måde end man i vor tid vilde finde tjenligt«. Hvorledes en ting på én gang kan »mangle« og »behandles« (selv om det er »summarisk«), er ikke godt at forstå. Iøvrigt skulde man herefter tro, at forf. ikke havde anelse om de to meget vigtige afsnit i Grágásen (Konungsbók) netop om lovretten og lovsigemanden, hvor der gives meget nøjagtige og særdeles velordnede oplysninger og bestemmelser om begge dele, deres funktion og virksomhed.

Man skal iøvrigt ikke komme nærmere ind på indholdet, der på flere punkter er rigtigt, men som hyppig skæmmes ved forf.s egne skæve ræsonnementer og vilkårlige påstande. Enkelte ting må dog nævnes. Det hedder (s. 15), at i Islands bebyggelsestid var der i Norge »kun lige sket en begyndelse til dannelsen af de senere tinglag«. Hvor ved forf. det fra? Denne opfattelse er naturligvis ganske uhistorisk. Det samme gælder også den påstand (s. 17), at »den Gulatingslov (som Ulfljot benyttede) var en samling af gamle domme, d. v. s. sædvaneret fastslået ved domme, og de var dengang allerede blevet forældet i Norge, hvor man var misfornøjet med dem«. Hvor forf. har denne skildring fra, er ikke til at opdage. Der findes ikke et ord om sligt i kilderne. Det er påstande, der er grebne ud af luften. Det samme gælder fabeln om, at kulturtilstandene på Island o. 900 var vidt forskellige fra Norges, altså hos de mænd som lige var kommen derfra! I dette første afsnit findes flere antecipationer af ting som kendsgærninger, der netop først skulde bevises. Hertil hører også påstanden (s. 21) om, at ethvert landområde, hvor islandske love gjaldt, eo ipso var en del af et hele som sammenhørende dermed. Det er en yndlingstanke hos forf., der gennemsyrrer det hele; det skal vi senere komme tilbage til.

S. 54 ff. fremsættes højst besynderlige meninger om lovrettens virksomhed og myndighed, der konkluderer i, at lovretten »ikke som antaget var et lovgivende ting med endelig lovgivningsmagt«. »Det er dog aldrig blevet bevist [at den var helt lovgivende], og der er vist heller ingen mulighed for at finde beviser«, hedder det. Man ved egenlig ikke, hvad man skal sige til en sådan påstand. Straks i begyndelsen af lovretteafsnittet hedder det om dem, der sidder i lovretten, at »de skal råde for love og bevillinger« (ráða lögum ok lofum). Dette udtryk alene er afgørende. Senere hedder det: »Dér skal man rette sine love og gøre nylove

(vedtage nye lovforslag), hvis man vil«. »At rette love« betyder, som tidligere antaget, kun at »foretage lovændringer«, d. v. s. ændre de gamle love, der var grundstammen fra gammel tid af. Forf. giver en ganske urigtig og efter sine tendenser afpasset tolkning af ordet (»synes [udh. her] kun at betyde«). Også dette udtryk betegner direkte lovrettens lovgivende myndighed. Man skulde ikke tro, at dette behøvede at siges nutildags. Folk udenfor lovretten havde intet med denne side af virksomheden at gøre og der findes aldrig en antydning deraf. Anderledes forholdt det sig med »bevillinger« navnlig m. h. t. straffes eftergivelse. Da kunde udenforstående nedlægge indsigelse, men det har intet med den egenlige lovgivning at gøre. Spørgsmålet om lovrettens fulde lovgivende myndighed er i det hele udenfor al tvivl og udenfor al diskussion. Alt hvad forf. formoder om det modsatte er blot grebet ud af luften, tildels fordi han misforstår lovens udtryk. Jeg skal heller ikke komme nærmere ind på hans formodninger om »Vápnatak« og dets anvendelse ved vedtagelsen af love. Ikke et eneste sted i lovene eller sagalitteraturen findes en sådan anvendelse så meget som antydnet. Herom nøjes jeg med at hen- vise til ordets behandling i V. Finsens glossar, hvor alt nødigt findes anført og drøftet¹.

Jeg forlader kapitel I, skønt der endnu er meget deri af samme art som det, der her er nævnet. Det kunde være fristende at komme ind på det sidste stykke (s. 72—73) om de såkaldte »Njálslove«, men da det spørgsmål er forholdsvis underordnet og da forf. kun henviser læseren bl. a. til en nu afdød forfatters »utrykte« undersøgelser, skal man her lade sagen ligge.

Kap. II handler om »retsfællesskabets første landudvidelse«, d. v. s. om Grønlands opdagelse og bebyggelse. Her findes først fortællingen om Snæbjørn galte, der kom til østkysten af Grønland. Jeg skal ikke komme nærmere ind herpå, men blot anholde betegnelsen for ham som »den første landnamsmand der«. Det var en tragisk historie, men betegnelsens berettigelse er udelukket. Erik den rødes bebyggelse var en rent privatsag, som Island som retssamfund intet havde at gøre med. Ikke en stavelse i de gamle kilder taler for, at det sidste kan have været tilfældet. Forf. påstår (s. 79), at »da Islænderne havde opdaget Grønland, ejede de det ifølge dagældende islandske landslove og ligeledes ifølge folkeretlige sædvaner, som endnu i vore dage ofte citeres«, og Grønland blev nu »en ligeså integrerende del af »vár lög« (vort

¹ Når forf. henviser til en meddelelse i Hauksb., Melabók osv. som havende betydning for lovrettens myndighed, er dette fuldkommen misvisende. Den indeholder intet som helst i den retning.

retssamfund) som selve Island«. Her kunde man spørge: hvad var det for »landslove«?, hvor findes de anførte eller blot antydede? Svaret lyder: ingensteder, sådanne love kunde dengang efter forholdene aldeles ikke eksistere. Det selvsamme gælder de »folkeretlige sædvaner«; det hjælper lidet, at der ret efter følger de mystiske ord om »citeringen i vore dage«. Sandheden er den, at der ved Eriks landnam ikke etableredes nogen som helst ejendomsret for Islands vedkommende, og det har heller aldrig gjort en sådan gældende, førend hr. Dúason (og E. Benediktsson) begyndte deres agitation. Akkurat med samme ret kunde man sige¹, at Norge havde »ejet« Island fra først af, eftersom det blev opdaget og koloniseret derfra². Men det er dog vel næppe forf.s mening.

Kap. IV skal jeg ikke dvæle videre ved; noget deri er allerede omtalt. Jeg skal atter blot pege på den grænseløse letsindighed i påstande uden nogen som helst kildehjælp, der så at sige er forf. i kødet på båret. Han digter således, at kolonisterne »måtte inden de tog af sted fra Island, lave en indbyrdes overenskomst« om delingen af landet — et land, som kun Erik kendte og det kun delvis! Forf. mener også som »sandsynligt«, at »tingsordningen« — naturligvis bortset fra lovgivende myndighed — »er blevet bestemt hjemme på Island« (s. 87); man læse blot fortsættelsen for at se, hvor det hele er grebet ud af luften eller er tomme ræsonnementer uden noget fast grundlag. S. 94 ff. udbreder forf. sig om, hvorvidt de islandske nybyggere har »udmeldt sig« af det islandske retssamfund, og finder — hvad der er rigtigt — dette ingen steder omtalt. Nej, naturligvis. Når har nybyggere i den tid gjort det? Det var et ukendt begreb, og det gør ingen udvandrer den dag i dag. Når forf. slutter — her som oftere e silentio —, at »det er tillige en benægtelse af at Grønlænderne havde meldt sig ud af islandske lög«, så vil der ikke være mange, der godkender den logik.

I denne sammenhæng skal udtrykket »vår lög« (»í várum lögum«) omtales. Dette går som en rød tråd hele forf.s bog igennem som det bærende grundlag for, at Grønland var i retssamfund med Island; det er så at sige den tap, hvorom alt drejer sig. Der er et enkelt sted i Grågåsen (Kongsb. Ia 226, Stadarhólsb. 70), hvor det hedder: »her i landet eller i vore love«. Her synes et modsætningsforhold antydet og således har V. Finsen forstået

¹ Dette er blevet udtalt af H. Hermannsson, forf.s bemærkninger derimod (s. 90) er intet værd.

² Rigtignok var landet fundet før af irske munke; måske Irlænderne nu begynder at gøre krav på at »ej« landet.

det; han mener, at »i vore love« her betyder »hvor vore love (ellers) gælder«, og der kan da kun være tale om det grønlandske samfund. Jeg har sluttet mig til Finsen, under den forudsætning, at nybyggerne havde skabt sig love i overensstemmelse med de islandske eller overført disse — med eller uden modifikation — til deres nybygd. Intet kunde være naturligere end dette, det var på en måde det samme som Ulfjotr gjorde, da han overførte Gulatingets love — i modificeret form — til Island. Af denne overførelse følger imidlertid ingenlunde nogen som helst overhøjhed fra Islands side over den grønlandske nybygd. Den var kun en naturlig og praktisk følge af forholdene. Grønland blev ikke derved en del af det islandske retssamfund — politisk set. Der er nu flere ting, der på det bestemteste modsiger en sådan politisk afhængighed, som forf. kæmper for, og som tilintetgør hans forståelse af det anførte udtryk.

Forudsat at Grønland havde været en del af Island (eller »det islandske retssamfund«), skulde man ikke vente, at det nogen- sinde blev nævnet i Grágásen mere end hver anden landsfjærding, eftersom alle islandske love (efter forf.s mening) eo ipso gjaldt derfor. Men således er det ikke. Der findes bestemmelse om, hvorledes arv skal tages i Grønland (Staðarhólsbók 90 jfr. Kon.b. Ia 240); »arvegodset skal vurderes på samme måde som østerpå« (= i Norge), og der gælder samme søgsmåls- og værnsregler som »østerpå«. Her parallelliseres Grønland ganske utvetydig med Norge, hvorefter man kan drage den slutning, at Grønlands forhold til Island var det samme som Norges, d. v. s. Grønland var »udland«. Hertil svarer bestemmelsen (Kon.b. Ia 249), »så skal tage dane-fæ (arv efter en død) i Grønland som i Norge«. Det er fuldkommen ligegyldigt, om dette er en gammel eller en ny lov (og da uvist fra hvilken tid, ialfald før 1200), som det betegnes i hds.; dets betydning er lige stor for det (man læse nu forf.s fantasier over dette s. 142—43). Bestemmelsen i »Islændernes ret i Norge« (Grág. Ib 195 ff.) om, at de Islændere, der har villet sejle til Grønland, men føres til Norge af vind og vove, ikke skal betale landøre dér (en nærmere fastsat afgift), vedrører mere forholdet mellem Island og Norge end forholdet til Grønland; det var rimeligt, at Islænderne i sådanne tilfælde skulde være fri for afgiften i Norge. I Island og Grønland fandtes ingen sådan afgift — men om statsretsligt forhold mellem Island og Grønland siger denne bestemmelse absolut intet, med undtagelse af, at den forudsætter den mulighed, at man fra Island rejste til Grønland. Stedet i Staðarh.b. s. 71 (jfr. forf. 144—45) er uden betydning for sagen.

Så er der kapp. 373—74 i Stadarh.b. (s. 389—90), der drøftes af forf. 180 ff. Om forf.s tekstkritiske behandling af disse kapitler se ovf. s. 447. Det vilde føre for vidt her at gennemgå forf.s udvikling angående sagen, der helt igennem er præget af den sædvanlige tendens og uvederhæftighed. Bestemmelserne i disse to kapitler er meget simple. »Hvis en mand, hedder det i k. 373, bliver dræbt i Grønland, skal det her søges som andre udenlandske drab« (med en enkelt naturlig undtagelse i fremgangsmåden). Her er »en mand« naturligvis »en Islænding« og ensbetydende med »vor landsmand« i k. 369, og Grønland sidestilles med »udlandet«, et direkte bevis for, at det ikke hørte til det islandske retsområde. Det andet kapitel begynder således: »Hvis en mand bliver (dømt) fredløs [naturligvis på grund af drab] i Grønland, så er enhver fredløs her, som dér er (dømt) fredløs« — atter en fuldkommen simpel sag. »En mand« er også her »en Islænding«, og det var logisk, at en sådan mand måtte være fredløs i sit hjemland, der var dømt efter en lov, der efter alt at dømme var identisk med den islandske. At slutte heraf noget som helst om et fælles retssamfund er umuligt. Snarere kunde man slutte det modsatte; havde Grønland været en del af Island, vilde sådanne bestemmelser have været overflødige og aldrig været indsat i loven.

Forf. påstår gentagne gange, at der har været en meget livlig, ja årlig, forbindelse mellem Grønland og Island. Dette er naturligvis en — skal vi sige — logisk følge af hele tendensen. Men intet kan være mere usandt end denne påstand, når man ser hen til kilderne. Her findes der overhovedet intet om et sådant direkte samkvem efter landnavet. Kun et par eksempler haves på, at mænd siges at være rejst fra Island til Grønland, nemlig Torbrandssønnerne (Eyrb. kap. 48) formentlig år 998. I Erik den rødes saga siges de at være rejst med Torfinn karlsefne, og det er vist rigtigt. Den anden var Torgils örrabeinsstjúpr; sagaen fortæller livagtig om de store farer og strabaser, som sejlasen var forbunden med. Når der ellers er tale om Islænderes rejse til Grønland, sker det altid så, at de rejser først til Norge og derfra til Grønland; det gjorde Þormóðr, Skáldhelge, det gjorde Audun, Helgi Vésteinsson osv. Grunden hertil var selvfølgelig den, at det var den letteste måde at komme derhen, der var flere grunde til at således måtte det gå, ikke mindst den farlige sejlas, isforhold og lign. Vanskeligheden viste sig straks fra begyndelsen af, idet omtrent halvdelen af de skibe, der sejlede ud med Erik den røde, enten dreves tilbage eller forliste. Denne omstændighed, den rent tilfældige skibsforbindelse mellem Island og Grønland,

er meget lidet gunstig for teorien om en statsforbindelse mellem landene.

Det ovf. omtalte bispedømmes oprettelse 1125 foregik, — når man ikke gør vold på kilderne — som påvist, aldeles uden nogen medvirkning fra Islands side og er således et af de kraftigste beviser imod nogen politisk forbindelse med Island. Havde en sådan eksisteret, vilde den i Einarspáttir skildrede fremgangsmåde være utænkelig.

Ganske det samme kan ses af den måde, hvorpå Grønlænderne underkastede sig den norske konge. Herom haves en beretning i så tilforladelig en saga som Hakons af Sturla (anført af forf. s. 163). Det hedder her: »Dette efterår (o: 1261) kom Odd fra Sjaltir(?), Páll Magnusson og Knarrarleif fra Grønland. De havde været der ude i 4 vintre (o: 1257—61) og meddelte, at Grønlænderne havde underkastet sig skattebetaling og ligeledes (gået ind på) at bøde til kongen for alle manddrab, hvad enten der var tale om norske eller grønlandske mænds drab, og hvad enten de blev dræbte hjemme i bygderne eller under ophold i nord (nordrseta) og alt nord under polarstjernen skulde kongen tage tegngilde«. Dette sted er ikke til at komme udenom; det er heldigvis altfor klart dertil. De nævnte mænd var åbenbart sendte til Grønland af kong Hakon for at bevirke dets underkastelse; det var samtidig med kongens bestræbelser overfor Island. Men Island underkastede sig kongen først i årene 1262—64, altså efter at Grønlænderne havde gjort det. Disse gør det altså uden noget som helst hensyn til Island, de gør det af sig selv. Kan der gives noget fuldere og tydeligere bevis for Grønlands uafhængighed af Island end dette? Forf.s følgende omtale af de grønlandske gode-dømmer og af, hvad der ikke nævnes ved denne lejlighed, og påstanden om, at kongen ikke fik nogen politisk overhøjhed over landet førend ved Islands kontrakt med kongen er så absurd, at derpå behøver man ikke at spille et ord mere. I nævnte kontrakt er den første bestemmelse netop den, at Islænderne lovede kongen skat, akkurat det samme som Grønlænderne havde gjort. Skatteydelsen er det vigtigste udtryk for underkastelse.

Hertil skal blot endnu føjes en kort bemærkning. Det hedder i en meget apokryf annalnotits (G. h. M. III 458) om Jónsbók, at »man siger [mærk dette vage udtryk], at den samme bog blev sendt til Grønland«. Der er i og for sig intet umuligt i, at dette var sket, idet kong Magnus har ment, at Jonsbogen også kunde passe for Grønland på grund af forholdenes store ensartethed (ligesom den islandske lov tidligere kunde benyttes af Grønlænderne). Men rimeligvis er notitsen uden historisk grundlag og

beror vist blot på Lyskanders Grønlandia; det er ham som er »man«.

Hermed er i det væsentlige kritikken færdig med hr. Dúasons bog, der i alle hovedspørgsmål viser sig at være fuldstændig forfejlet. Men der kunde være meget endnu at bemærke, f. eks. til hvad forf. siger på forskellige steder om det grønlandske alting, der direkte nævnes. Begrebet indbefatter naturlig både dømmende og lovgivende myndighed. Forf. hævder, at den sidste ikke omtales i kilderne. Det er i det hele rigtigt, men grunden er den, at kilderne er så magre og lidet omfangsrige og at der overhovedet ingen anledning var til at nævne dem, således som disse kilder er beskafne. Og dog nævnes — som ovf. anført — »grønlandske love«, netop da der var anledning dertil. Rent ud parodisk virker det, når forf., udfra undersøgelser på tingpladsen ved Gardar, påstår, at de (meget utydelige) terrænforhold kan bevise, at der ikke har været en lovrette der! Ved da forf. ikke, at på Þingvöllr på Island er der nu ikke spor af lovrettens plads — og dog drager hverken han eller nogen anden den slutning, at den ikke har eksisteret.

Vi skal nu til slutning nævne nogle enkeltheder, der også belyser forf.s pålidelighed.

Forf.s gengivelse af de islandske tekster er i reglen rigtig, da han benytter ældre, pålidelige oversættelser. Men en unøjagtighed findes i hans egen gengivelse af Torgeirs ord (hos Are frode): »som vil gøre den største modstand« (s. 12) istf. »som stærkest vil gå (eller stå) imod hinanden«. Dette er naturligvis underordnet, men viser forf.s skødesløshed.

S. 39 og 131 (gentagelsen viser, at der ikke er tale om trykfejl) siger forf., at lovsigemanden har stået og talt til publikum »på den vestre side (udh. her) af kløften Almannagjá«. Dette er en splinterny lære om lovbjærgets beliggenhed. Derom kan kun siges, at det har været et syn for guder, at se lovsigemanden vandre den lange vej og fra et så himmelhøjt stade at tale til de fra hans ophøjede sted myrelignende mennesker nede i kløften.

S. 117 noten siger forf. »Biskop Eiríkr tog til Vinland 1121, vistnok i embeds medfør, jfr. G. h. M. III 44 [her findes intet i den retning] og bosatte sig der«. Det kunde være interessant at få nærmere besked om denne »bosættelse«, hvor nævnes den? I islandske annaler ved 1121 hedder det kort: »Biskop Erik (upse) fra Grønland drog ud for at opsøge Vinland«. Det er alt, hvad der vides om denne Erik.

S. 121 hævdes, at »den vestre bygd« (i Flóamannasaga) betyder den vestlige del af Østerbygden. Det er ganske vist ikke

ret naturligt her at tænke på Vesterbygden; ikke destomindre må det være denne, der er ment, da udtrykket forekommer flere steder i sagaen, aldeles som det sædvanlige egennavn. Det er måske fejl, at den nævnes i sagaen, men det kommer da af sagaforfatterens ukendskab til forholdene.

Under ørkenvandringen gennem bogen støder man pludselig på en lille oase (s. 69), der virker lidt oplivende på visse muskler. Der er tale om, hvem der mødte eller kunde møde på det islandske alting og så hedder det: »Hvad angår Islændere udenfor (udh. her) Island, så blev det slet ikke forlangt, at de skulde ride [udh. her] til Altinget, men osv.«. Det var i sandhed en overraskende oplysning; man kunde dog måske have ventet en henvisning til det sted, hvor det udtaltes, at et sådant »forlangende« ikke blev stillet.

En sammenfattende dom kan jeg efter alt dette kun formulere således: forf. har benyttet kilderne på en ufuldstændig og tildels uredelig måde; bogen vidner helt igennem om mangel på rigtig videnskabelig sans og logik, forf.s metode er overhovedet uvidenskabelig og diletantisk, hans resultater ganske forfejlede. En sådan bog burde helst aldrig have set dagens lys, endsige vundet en doctor-grad.

~~Til slutning føler jeg det som min pligt at advare imod, at man udenfor Island bedømmer nyere islandsk videnskabelig litteratur efter dette mislykkede arbejde. Denne litteratur er på det nøjeste knyttet til det unge Universitet. Herfra er der i tidens løb udgået mange afhandlinger, lødige og fuldt ud videnskabelige skrifter, der kan stå mål med andre landes.~~

Finnur Jonsson.

**Lis Jacobsen: Svenske-
vældets Fald. Studier til
Danmarks Oldhistorie i
filologisk og runologisk
Lys. Kbhvn. 1929.**

For den, som selv hovedsagelig har syslet med vor ældste Historie, var det paafaldende at se den uhyre Energi-udfoldelse, der fremkaldtes ved Prof. Hans Brix's Forslag til en Nytolkning af den lille Jellingestens Indskrift. Man havde ikke fra de nærmest forudgaaende Tiaar noget stærkt Indtryk af, at det netop var denne Perodes Tildragelser, som interesserede Forskerne, og nu myldrede i Løbet af kort Tid Diskussionsindlæggene frem — fra runologisk, folkloristisk og i snævrere Forstand historisk Side.

Det turde næppe være for meget sagt, at naar de fleste af disse Indlæg er glemt, vil Fru Dr. Lis Jacobsens Bog om »Svenske-